

मानव बेचबिखन फिल्डबुक

बँधुता मजदुर मुक्ति तथा तथामानव बेचबिखन तथा ओसारपसार
नियन्त्रण विषयक कार्य सञ्चालन निर्देशिका

सीमा अनुगमनका लागि गर्नुपर्ने प्रकृया

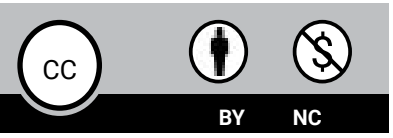
JVI JUSTICE
VENTURES
INTERNATIONAL

मानव बेचबिखन फिल्डबुक
सीमा अनुगमनका लागि गर्नुपर्ने प्रकृया

एनजीओ र उनिहरुका वकिलहरुको लागि ह्यान्डबुक

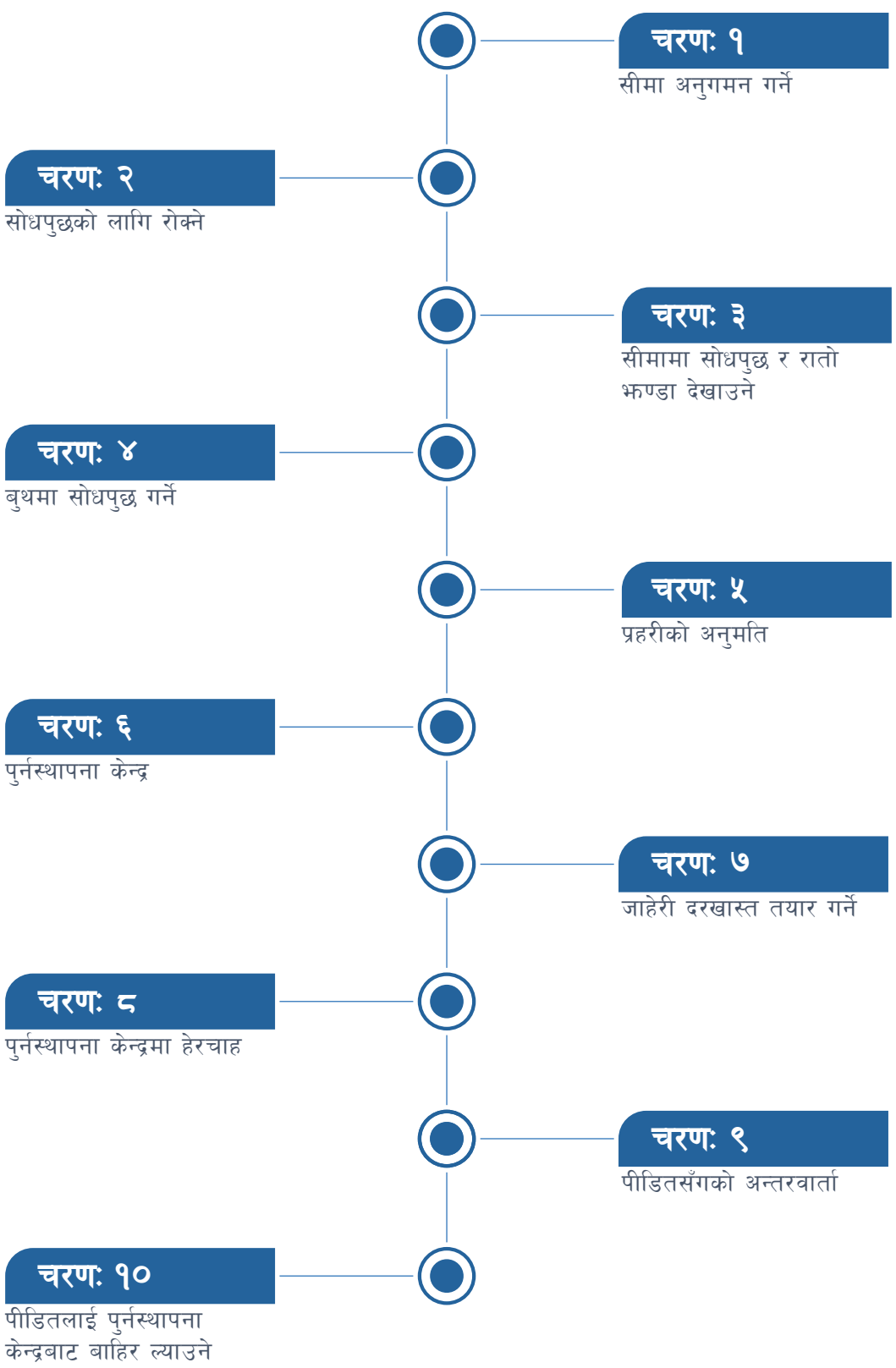
यदि तपाईंलाई यो पुस्तिका तपाईंको वकालतमा उपयोगी लाग्छ भने, कृपया यसलाई नेपालमा काम गर्ने अरु संग साझा गर्न नहिचकिचाउनुहोस् । यो सीमित क्रिएटिभ कमन्स इजाजतपत्र अन्तर्गत प्रतिलिपि अधिकार गरिएको छ जसले अनुमति बिना यस पुस्तिकाको प्रतिलिपि गर्न र वितरण गर्न अनुमति दिन्छ, जबसम्म कुनै आर्थिक लाभ प्राप्त हुँदैन र न्याय भेन्चर इन्टरनेशनललाई क्रेडिट दिइन्छ । यदि तपाईं यसलाई हार्ड प्रतिलिपिको रूपमा पढ्दै हुनुहुन्छ भने, तपाईं info@justiceventures.org मा सम्पर्क गरेर सफ्ट प्रतिलिपि प्राप्त गर्न सक्नुहुन्छ ।

यो काम क्रिएटिभ कमन्स एट्रिब्युशन गैर-वाणिज्यिक 4.0 अन्तर्राष्ट्रिय इजाजतपत्र अन्तर्गत इजाजतपत्र दिइएको छ ।
Justice Ventures International द्वारा उत्पादित

<http://www.justiceventures.org/>

सीमा अनुगमनका लागि गर्नुपर्ने प्रकृया (रेखाचित्र)

चरण १ सीमा अनुगमन गर्ने

गैरसरकारी संस्था	कानुन व्यवसायी
मानव बेचबिखनका घटनाको संकेतप्रति गैरसरकारी संस्था सतर्क रहनुपर्दछ ।	कानुन व्यवसायीले मानव बेचबिखन सम्बन्धमा उठेका कानुनी विषयमा गैरसरकारी संस्थालाई सल्लाह दिने र सोको जवाफ दिन आफू पनि उपस्थित हुनुपर्दछ ।

चरण २ सोधपुछको लागि रोक्ने

गैरसरकारी संस्था	कानुन व्यवसायी
यदि मानव बेचबिखन वा ओसारपसार भइरहेको वा हुन लागेको वा भएको कुनै पनि आशंका लागेमा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिले आफ्नो परिचयपत्र सहित निज संस्कास्पद व्यक्तिसँग प्रारम्भिक सोधपुछ गर्नुपर्छ ।	कानुन व्यवसायीले शंकास्पद व्यक्तिहरूलाई केरकार गर्ने, सोधपुछ गर्ने क्रममा त्यस्ता अवैध गतिविधिमा नलागेका व्यक्तिहरूको हकअधिकारको विशेष ख्याल गर्न तथा तिनीहरूको हकअधिकार संरक्षण हुने गरी कार्य गर्न गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरूलाई सुझाव दिनुपर्दछ ।

चरण ३ सीमामा सोधपुछ र रातो झण्डा देखाउने

गैरसरकारी संस्था	कानुन व्यवसायी
गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरूले निज किशोरी तथा महिलाहरूलाई थप सोधपुछ गर्नुपरेमा बुथमा लिएर जानुपर्छ ।	गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीले अन्तरवार्ताको क्रममा के कस्तो कार्यहरु गर्न सक्छन् र कानुन विपरीत कार्यमा संलग्न नभएमा व्यक्तिहरूसँग अन्तरवार्ता लिँदा उनीहरूको अधिकारको हनन नहुने गरी कसरी अन्तरवार्ता लिन सकिन्छ भन्ने बारे सुझाव दिनुपर्दछ ।

चरण ४ बुथमा सोधपुछ गर्ने

गैरसरकारी संस्था	कानुन व्यवसायी
बुथमा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिले प्रश्नलाई निरन्तरता राखी अवरोधात्मक (Interception) अभिलेख फाराम भर्ने तथा उनीहरूको परिवारलाई सम्पर्क गर्ने प्रयास गर्नुपर्दछ ।	कानुन व्यवसायीले किशोरी तथा महिलाहरूलाई कसरी सोधपुछ गर्ने भन्ने सम्बन्धमा सरसल्लाह तथा सुझाव दिनुपर्दछ ।

चरण ५ प्रहरीको अनुमति

गैरसरकारी संस्था	कानुन व्यवसायी
गैरसरकारी संस्थाले निज किशोरी तथा महिलालाई सोधपुछको क्रममा उनीहरु बेचिन लागेको कुरामा विश्वास भएपछि प्रहरीलाई सम्पर्क गर्नुपर्दछ ।	पीडित किशोरी तथा महिलामाथि न्यायोचित व्यवहारका साथै कानुनी प्रकृया पूरा भई आवश्यक कारवाही होस् भन्ने सुनिश्चित गर्न कानुन व्यवसायी गैरसरकारी संस्थासँगै प्रहरी कार्यालयमा जानुपर्दछ ।

चरण ६ पुर्नस्थापना केन्द्र

गैरसरकारी संस्था	कानुन व्यवसायी
गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरूले किशोरी तथा महिलाहरूलाई पुर्नस्थापना केन्द्रमा ल्याउन सुरक्षा नीति अपनाउनु पर्दछ र निज किशोरी पुर्नस्थापना केन्द्रमा पुगेपछि आश्रय दर्ता किताव (Shelter Logbook) मा दर्ता गर्नुपर्छ ।	कानुन व्यवसायीले किशोरी तथा महिलाहरु पुर्नस्थापना केन्द्रमा सुरक्षित साथ पुर्‍याउन कानुनी सरसल्लाह दिई सहयोग गर्नुपर्दछ ।

चरण ७ जाहेरी दरखास्त तयार गर्ने

गैरसरकारी संस्था	कानुन व्यवसायी
गैरसरकारी संस्थाले घटनाको विस्तृत जानकारी सहितको फाराम (CEF) तयारी गर्ने र जाहेरी दरखास्त प्रहरीसमक्ष पेश गर्ने ।	कानुन व्यवसायीले जाहेरी दरखास्तमा मानव बेचबिखन लगायत अन्य सम्बन्धित अपराधहरु उल्लेख भएको सुनिश्चित गर्नुपर्दछ ।

चरण ८ पुर्नस्थापना केन्द्रमा हेरचाह

गैरसरकारी संस्था	कानुन व्यवसायी
गैरसरकारी संस्थाले पुर्नस्थापना केन्द्रमा पीडितलाई शिक्षा, स्वास्थ्यलगायत अन्य सेवा सुविधाहरु तथा अवसरमाथि पहुँच पुर्‍याउन सहयोग गर्नुपर्दछ ।	कानुन व्यवसायीले पीडित पुर्नस्थापना केन्द्रमा हेरचाह तथा स्याहारसुसार पाइरहेको बखत पीडितसँग सम्पर्कमा रहने तथा निजलाई मुद्दाबारे भइरहेको प्रगति सम्बन्धमा जानकारी दिनुपर्छ ।

चरण ९ पीडितसँगको अन्तरवार्ता

गैरसरकारी संस्था	कानुन व्यवसायी
गैरसरकारी संस्थाका महिला कर्मचारीले पीडित महिलासँग विस्तृत अन्तरवार्ता लिई पीडित अन्तरवार्ता फाराम पूरा भर्नु पर्दछ ।	कानुन व्यवसायीले मुद्दासँग सान्दर्भिक जानकारीका लागि अन्तर वार्ताको रेकर्ड समीक्षा गर्नुपर्दछ ।

चरण १० पीडितलाई पुर्नस्थापना केन्द्रबाट बाहिर ल्याउने

गैरसरकारी संस्था	कानुन व्यवसायी
गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीले पीडितलाई उपयुक्त स्थानमा पुर्नर्मिलन गराउन निजको घरको अवस्थाबारे अध्ययन गर्नुपर्दछ ।	पीडितलाई पुर्नर्मिलन वा पुर्नर्मिलन गराउन उनीहरूलाई सुरक्षित स्थानमा लगेको छ र पुर्नर्मिलन सम्बन्धी प्रक्रिया अपनाएको छ भन्ने कुराको सुनिश्चितता गर्नुपर्दछ ।

सीमा अनुगमनका लागि गर्नुपर्ने प्रकृया

चरण १ सीमा अनुगमन गर्ने

गैरसरकारी संस्था
मानव बेचबिखनका घटनाको संकेतप्रति गैरसरकारी संस्था सतर्क रहनुपर्दछ ।

गैरसरकारी संस्था (टिप्पणी)
मानव तस्कर वा पीडित चिन्ने संकेतहरु - डराइ वा हिचकिचाई बिस्तारै हिडिरहेका किशोरीहरु - राम्रो पहिरन सहितको पुरुष वा महिला गाउँकी किशोरीका साथ, - नयाँ पोशाकमा असहज महसुस गरिरहेकी किशोरी, - नशालु लागु औषध सेवन गराएको वा अलि होसहवास हराएकी किशोरी , - बच्चा बोकेका किशोरी, - आत्तिएको, डराएको, अल्मलिएको वा हतारमा सीमा पार गर्न खोजिरहेको जस्तो देखिने व्यक्तिहरु, - कसैलाई खोजिरहेकी वा पखिरहेकी किशोरी, - नयाँ पोशाक लगाएको गाउँले देखिने किशोरी, - नेपाली किशोरीको साथ भारतीय पुरुष सामान्यतया मानव बेचबिखनमा संलग्न तस्करहरु किशोरीहरूसँग यात्रा गर्दैनन् । किशोरी एक्लो वा सिमाना पार गराउनको लागि खटाईएका स्थानीय एजेन्टसँग यात्रा गरिरहेका हुन्छन् ।

कानुन व्यवसायी
कानुन व्यवसायीले मानव बेचबिखन सम्बन्धमा उठेका कानुनी विषयमा गैरसरकारी संस्थालाई सल्लाह दिने र सोको जवाफ दिन आफू पनि उपस्थित हुनुपर्दछ ।

कानुन व्यवसायी (टिप्पणी)
- सीमा अनुगमनको लागि स्थानीय संघ संस्था तथा प्रहरीसँग सहकार्य गर्न सल्लाह दिने, - यसरी सीमा पार गर्दै गरेका महिला, किशोरी तथा बालिकाहरुको कानुनी कागजातहरु के कस्तो छ हेर्न सल्लाह दिने जस्तै: नागरि कता, विवाह दर्ता, जन्मदर्ता, बसाइसराइ, रोजगारको अवसर सम्बन्धी कागजात आदि ।

ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु

मानव बेचबिखनका तस्करहरुले पीडितलाई भुक्याउने रणनीति:

- भुठा विवाह: किशोरीसँग भुट्टा विवाह गरी हनिमुनको लागि भनेर भारतमा लगी बेचबिखन तथा ओसारपसार गर्ने मानव तस्करहरुको लागि विवाह एउटा सरल र सहज बहाना भएको छ । तर किशोरीहरुले प्रायजसो यसरी आफूलाई लगिराखेको छ भन्ने कुराको महसुस गरेका हुँदैनन् । तस्करको यहि भुठा विश्वास र आश्वासनमा फस्दा किशोरीहरुलाई भारतको यौन व्यवसाय गर्ने स्थान पुऱ्याइने गरेको हुन्छ ।
- कामको भुठा आश्वासन कामको प्रकृतिवारे पीडितहरुलाई जानकारी नदिई राम्रो काम मिलाइ दिने भुठा आश्वासनमा मानव तस्कर गर्ने अपराधीले किशोरीलाई भारत पुऱ्याएको हुन्छ ।
- शिक्षा मानव तस्करहरुले भारतमा राम्रो शिक्षाको भुठा आश्वासन दिई किशोरीहरुलाई भुक्याइरहेको हुन्छ ।

सीमा अनुगमनका लागि गर्नुपर्ने प्रकृया

- अभिनेत्री बनाउने किशोरीहरुलाई चलचित्रमा अभिनेत्री बनाउने र :यमभष्लिन को अवसरको लोभ देखाएर लगिन्छ ।

सिमाना पार गराउन प्रयोग हुने बहानाहरु

- भ्रमणको रुपमा मानव तस्करहरुले पीडितहरुलाई सिमाना पार गराउने क्रममा सिमानाका कर्मचारीहरुले रोकेको अवस्थामा त्यहाँबाट फुत्किन विभिन्न बहाना तथा कुराहरु सिकाउँदछन्, जस्तै: स्वास्थ्य परीक्षणको लागि, आफन्त भेट्नको लागि, घुमघाम गर्न वा किनमेल गर्नको लागि आदि ।
- भाई वा बहिनी को रुपमा मानव तस्करहरुले पीडितहरुलाई यात्राका क्रममा आफू पीडितको दाजु भएको बहाना गर्ने वा कुनै अन्य आफन्त भएको दावी गर्दछन् ।
- बच्चा बोक्ने सीमा अनुगमन गर्ने क्रममा अनुगमनकर्ताहरुले बच्चा बोकेको महिला वा किशोरीहरु मानव बेचबिखन र ओसारपसारको पीडित हुन्नन् भन्ने अनुमान गर्छन् । त्यसैको फाइदा लिएर मानव तस्करहरुले कुनै स्थानीय माहिलाको बच्चा पीडित किशोरीलाई बोक्न दिई सिमा पार गर्न लगाउँछन् ।
- समय र स्थान मानव तस्करहरुले कुनै गैरसरकारी संस्थाको निगरानी नभएको बेला जस्तै बिहानको करिब ३, ४ बजेतिर वा सिमानामा भिडभाड भएको मौका छोपी मानव तस्करहरुले सीमा पार गर्न खोज्छन् ।

भलक्क देखिने गरी हिड्न नहुने

सीमा अनुगमन गर्ने क्रममा अनुगमनकर्ताहरुले आफूलाई भलक्क देखाउन नहुने विषय पनि महत्त्वपूर्ण छ । अन्यथा मानव तस्करहरुले पहिचान गर्न सक्छन् र अरु तस्करहरु समेत पक्रिनबाट बच्न सक्छन् । भलक्क देखिने र सवैले चिन्ने सीमा अनुगमनकर्तालाई मानव तस्करहरुले सहजै चिन्न र सम्भन सक्छन् ।

चरण २ सोधपुछको लागि रोक्ने

गैरसरकारी संस्था
यदि मानव बेचबिखन वा ओसारपसार भइरहेको वा हुन लागेको वा भएको कुनै पनि आशंका लागेमा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिले आफ्नो परिचयपत्र सहित निज संस्कास्पद व्यक्तिसँग प्रारम्भिक सोधपुछ गर्नुपर्छ ।

गैरसरकारी संस्था (टिप्पणी)
कुनै व्यक्तिको अगाडि पर्नुभन्दा अगाडि सो व्यक्ति आफू अगाडि पर्न नखोजेको, डराएको, आत्तिएको जस्ता संकेतहरू भएमा आफ्नो परिचयपत्र देखाइ निज ब्यक्तिलाई “नमस्ते, म फलानो गैरसरकारी संस्थामा कर्यरत छु, हजुरलाई केहि कुराहरु सोध्न सक्छु भन्ने । यदि उक्त व्यक्तिले सहयोग गर्न नखोजे निज ब्यक्तिलाई सीमा पार गर्न रोक्ने अधिकार आफूसँग नभएको कारण प्रहरी बोलाएर रोक्न लगाउने ।

कानुन व्यवसायी
कानुन व्यवसायीले शंकास्पद व्यक्तिहरुलाई केरकार गर्ने, सोधपुछ गर्ने क्रममा त्यस्ता अवैध गतिविधिमा नलागेका व्यक्तिहरुको हकअधिकारको विशेष ख्याल गर्न तथा तिनीहरुको हकअधिकार संरक्षण हुने गरी कार्य गर्न गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरुलाई सुभाब दिनुपर्दछ ।

कानुन व्यवसायी (टिप्पणी)
कानुन व्यवसायीले यस्तो समयमा कानुनी रुपमा अपनाउनुपर्ने सतर्कता बारे गैर सरकारी संस्थालाई सुभाब दिने र आवश्यक परे प्रहरीलाई खबर गर्नुपर्दछ ।

ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु
सोधपुछको क्रममा गर्न हुने र नहुने कुराहरु - नम्र भाषा प्रयोग गरी कागजपत्र हेर्न अनुरोध गर्ने, कागजपत्र खोसेर नहेर्ने, - अरुको भोला आफै खोल्न नहुने, निजलाई भोला आफै खोल्न लगाउने र भित्र के छ हेर्न अनुमाति लिने, - कोही ब्यक्तिसँग सोधपुछ गर्दा रुखो बोली प्रयोग नगर्ने, सोधपुछ गरिएको ब्यक्ति सब तस्कर वा बेचबिखनको पीडित नहुने हुनाले आवश्यक भन्दा बढी उनीहरुको समय लिनु हुँदैन । - कोही ब्यक्तिलाई टाढाबाट आवाज दिन वा बोलाउनु हुँदैन, निजको नजिक गई र नम्र भाषामा सोधपुछ गर्नुपर्छ । - पीडितहरुलाई दोष नदिने । - कोही ब्यक्तिलाई सोधपुछ गर्न रोक्दा माफी पाउ भन्नुपर्छ । - सोधपुछ पछि धन्यवाद ब्यक्त गर्नुपर्छ । - कोही ब्यक्तिलाई सोधपुछ गर्न रोक्दा आफ्नो परिचयपत्र देखाउनुपर्छ ।
प्रश्नहरु: मानव तस्करहरुले बेचबिखनको लागि लगिने किशोरीहरुलाई शंकामा नपर्न के भन्नु र बोल्नुपर्छ भनेर सिकाउँछन् । त्यसैले सोधपुछ गर्दा निजले दिएको उत्तरहरु सत्य हो या होइन निर्धारण गर्न ध्यानपूर्वक प्रश्न सोध्ने र त्यसको उत्तरलाई थप प्रश्नहरु सोधी अनुसरण गर्नुनुपर्छ । सोध्नु पर्ने पहिलो प्रश्न : तपाई कहाँ जादै हुनुहुन्छ र किन? सोधपुछ गर्दा, रिसाउने, आत्तिने, डर वा हतारमा भएको जस्ता संकेतहरु तथा निजको हाउभाउहरु बारे विशेष ध्यान दिनुपर्ने । यस्ता संकेतहरु भुटका सूचक हुन्छन् र यी संकेतहरुलाई मानव बेचबिखन वा तस्करी भइरहेको हुन सक्ने आधार मान्न सकिन्छ ।
प्रश्न सोध्ने तरिका गैरसरकारी संस्थाले सीमा अनुगमनको लागि रातो भण्डाको संकेत दिने सूचीहरु समावेश गरी “प्रश्न सोध्ने तरिका” तयार गर्नुपर्छ, जसले किशोरीहरु बेचबिखन र ओसारपसारका पीडित हुन् भन्ने इसारा गर्न सक्दछन् । बेचबिखनका पीडित हुन सक्ने इसारा मिलेपछि उक्त शंका प्रमाणित गर्ने वा थप प्रमाण संकलन हुने तवरको प्रश्नावली तयार गर्नुपर्दछ । प्रश्न सोध्ने तरिका अवरोधात्मक अभिलेख फारामको अगाडि हुनुपर्दछ र यसमा नियन्त्रणमा लिएका ब्यक्तिहरुलाई कसरी सोधपुछ गर्ने भन्ने बारे निर्देशन गरेको हुनुपर्दछ । कुनै ब्यक्ति सीमा अनुगमनकर्ताको रुपमा उपस्थित हुनुअघि प्रश्न सोध्ने तरिकाबारे जानकारी हुनुपर्दछ । गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीहरुले एकापसमा पीडित र सीमा अनुगमनकर्ताका रुपमा उक्त प्रश्न सोध्ने तरिकाहरु बारे अभिनय गरी अभ्यास गर्नुपर्दछ ।
चरण ३ सीमामा सोधपुछ र रातो भण्डा देखाउने
गैरसरकारी संस्था
गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरुले निज किशोरी तथा महिलाहरुलाई थप सोधपुछ गर्नुपरेमा बुथमा लिएर जानुपर्छ ।
गैरसरकारी संस्था (टिप्पणी)
महिलालाई रोकेपछि पहिला सोधिने केही प्रश्नहरुलाई सीमा अन्तरवार्ता मानिन्छ जुन यथाशक्य छोटो हुनुपर्दछ र ती प्रश्नहरु किशोरी बेचबिखनमा पर्न लागेको हो वा होइन भन्ने कुरा निर्धारण गर्न सक्ने सम्मको जानकारीमा आधारित हुनुपर्छ । यदि सिमानाका कर्मचारीहरुले रातो भण्डाको सङ्केत प्राप्त गरे वा किशोरीलाई बेचबिखनको उद्देश्यले सीमा पार गराइरहेको आशंका लागेमा गैरसरकारी संस्थाले उक्त टोलीका प्रत्येक ब्यक्तिको छुट्टाछुट्टै अन्तरवार्ता लिई उनीहरुलाई सोधपुछ गर्नुपर्नेछ ।
यसरी छुट्टाछुट्टै अन्तरवार्ता लिँदा पीडितलाई मानव तस्करले कुनै प्रश्नको कसरी जवाफ दिने र भुट बोल्न सिकाएको कुरा खुलस्त हुन जान्छ । उदाहरणको लागि, यदि किशोरीले शङ्कास्पद मान्छेलाई आफ्नो श्रीमान् हो भने, निज किशोरीलाई उक्त मान्छेको आमा वा भाईको नाम सोध्ने र त्यसपछि उक्त शङ्कास्पद ब्यक्तिलाई त्यही प्रश्न गर्ने, र दुई जनाको उत्तर मिल्छ वा मिल्दैन जाँच्ने ।
नोट: पीडितलाई तस्करबाट अलग राखेपछि, तस्कर भएको आशंका लागेको ब्यक्तिलाई आफूबाट टाढा भाग्न नसक्ने ठाउँमा राख्नुपर्दछ । प्रश्न सोध्ने तरिकामा रातो भन्डा एक संकेत हो जसले मानव तस्करी र बेचबिखन अपराधको मुद्दा हुनसक्ने सङ्केत दिन्छ । तल उल्लेख गरिएका रातो भण्डाको सङ्केत गराउने केही उदाहरणहरु हुन् ।

सीमा अनुगमनका लागि गर्नुपर्ने प्रक्या

6

कानुन व्यवसायी

गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीले अन्तरवार्ताको क्रममा के कस्तो कार्यहरु गर्न सक्छन् र कानुन विपरीत कार्यमा संलग्न नभएमा ब्यक्तिहरूसँग अन्तरवार्ता लिँदा उनीहरुको अधिकारको हनन नहुने गरी कसरी अन्तरवार्ता लिन सकिन्छ भन्ने बारे सुझाव दिनुपर्दछ ।
कानुन व्यवसायी (टिप्पणी)
यसरी प्रश्न गरिराख्दा गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीको सुरक्षामा तस्करबाट कुनै प्रकारको समस्या देखिएमा कानुन व्यवसायीले तत्काल सुरक्षाको लागि प्रहरी लगायत अन्य आवश्यक व्यवस्था गर्न सहयोग गर्नुपर्दछ ।

ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु

भुठको संकेत: निम्न संकेतहरु भुठको संकेत हुन सक्छ:

मौखिक संकेतहरु:

- भुठो बोलेको हो भनी नकार्ने र सत्य बोलिरहेको हो भनी अत्यधिक दावी गर्ने,
- अप्राकृतिक तरिकाले रोकिनु (अ, उम्, आदि),
- भाषामा त्रुटिहरु, डु हकलाउनु, हडबडि गर्नु
- घाटी खस खस भएको आवाज बनाउने,
- आँखा जुधाउन नखोज्ने, आँखा यताउता घुमाउने,
- हातको मुट्ठी बन्द गरिएको र औंलाहरु कसिएर बसेको,
- हातहरु बाधेर बसेको, डु काँधलाई सारिरहेको र हात हत्केलाहरु माथि पल्टाएको,
- हातले अनुहार छोइ राख्ने र अनुहार, कपाल, कान, नाक छोइरहने,
- हातले कुनै वस्तुहरु चलाउने वा छुने,
- ओठ बारम्बार चाट्नु, खुम्च्याउनु र ओठलाई कस्नु,
- मुस्कुराउनु वा अनुपयुक्त रुपले हाँस्नु,

गैर मौखिक संकेतहरु: शब्दविहीन संकेत

- आखाँ जुधाउन नखोज्ने, आँखा यताउता घुमाउने,
- हातको मुट्ठी बन्द गरिएको र औंलाहरु कसिएर बसेको,
- हातहरु बाधेर बसेको,
- काँधलाई सारिरहेको र हात हत्केलाहरु माथि पल्टाएको,
- हातले अनुहार छोइ राख्ने र अनुहार, कपाल, कान, नाक छोइरहने,
- हातले कुनै वस्तुहरु चलाउने वा छुने,
- ओठ बारम्बार चाट्नु, खुम्च्याउनु र ओठलाई कस्नु,
- मुस्कुराउनु वा अनुपयुक्त रुपले हाँस्नु,

चरण ४ बुथमा सोधपुछ गर्ने
गैरसरकारी संस्था
बुथमा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिले प्रश्नलाई निरन्तरता राखी अवरोधात्मक (Interception) अभिलेख फाराम भर्ने तथा उनीहरुको परिवारलाई सम्पर्क गर्ने प्रयास गर्नुपर्दछ ।
गैरसरकारी संस्था (टिप्पणी)
बुथमा गैरसरकारी संस्थाले रातो भण्डाको सङ्केतहरुलाई उल्लेख गरी प्रश्न सोध्ने तरिकामा भएको जवाफहरूसहित अवरोधात्मक अभिले ख फाराम भर्नुपर्दछ र बुथ अन्तरवार्ताको बेला, ब्यक्ति जम्मा हुनबाट निरुत्साहित गर्नुपर्दछ र प्रश्नहरु छोटो र सान्दर्भिक बनाउनु पर्दछ । किशोरीलाई उसको ब्यक्तिगत जीवनको अनावश्यक विवरणहरु बारेमा धेरै सोधपुछ गरी असहज महसुस गराउन हुँदन । अन्तरवार्ता उक्त किशोरी बेचबिखन पीडित हो वा होइन भन्ने तथ्य निर्धारण गर्न चहिने जानकारी जम्मा गर्नसम्म सीमित रहनु पर्छ ।

सीमा अनुगमनका लागि गर्नुपर्ने प्रक्या

7

थप जानकारीहरु पुर्नस्थापना केन्द्रमा गर्ने अन्तरवार्ताको क्रममा प्राप्त गर्न सकिनेछ ।

हस्तक्षप गरिएका समूहका पीडितहरु र तस्करहरुको तस्वीर अवरोधात्मक अभिलेख फाराम मा संलग्न गरिएको हुनुपर्छ । प्रश्न सोध्ने तरिकाको क्रममा, पीडित किशोरीले गरेका दावीहरु ठिक हो होइन भनेर प्रमाणित गर्न पीडितले सोधपुछको क्रममा दावी गरेको, आफू काम गर्ने ठाउ, शैक्षिक संस्थान, अस्पताल आदिमा फोन गर्नुपर्ने हुन्छ । यस्तै गरी निजको घर परिवारलाई निज किशोरीको परिस्थिति बारेमा सोधपुछ गर्ने र निजको परिवारलाई उक्त किशोरी भारत जानलागेको कुरा थाहा छ वा छैन सुनिश्चित गर्ने ।

त्यस्तै, गैरसरकारी संस्थाको म्वतवदबकभ मा उक्त पीडित र तस्करको नाम अरु सीमाहरुमा यस्तै घटनामा संलग्न भएको अभिलेख छ वा छैन भन्ने कुरा जानकारी हुनुपर्छ ।

कानुन व्यवसायी

कानुन व्यवसायीले किशोरी तथा महिलाहरुलाई कसरी सोधपुछ गर्ने भन्ने सम्बन्धमा सरसल्लाह तथा सुभााव दिनुपर्दछ ।

ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु

अवरोधात्मक अभिलेख फाराम (Interception Record Form):

हस्तक्षपको क्रममा प्राप्त गरेका सम्पूर्ण जानकारीहरु अभिलेखीकरण गर्न अवरोधात्मक अभिलेख फारामको प्रयोग गरिन्छ । अवरोधको वे ला भेटिएका सम्पूर्ण किशोरीहरूसँग यी प्रश्नहरु सोधिएको हुनुपर्छ र अवरोधात्मक अभिलेख फारामको अगाडि पानामा हुने प्रश्न सोध्ने विधि सीमा अनुगमनकर्तालाई हाते पुस्तिकाको रुपमा उपलब्ध गराउनुपर्छ ।

परामर्श तथा बुझाइ

प्रायः बेचविखनमा परेका पीडित किशोरीहरुलाई उनीहरु कहाँ र किन जादैछन् मात्र होइन उनीहरुलाई यौन व्यवसाय गर्ने स्थानमा पुऱ्याइएमा उनीहरुको भविष्य कति डरलाग्दो हुन्छ सो बारे समेत उनीहरु अनभिग्य हुन्छन् । साथै उनीहरु मानव तस्करको पञ्जामा परिसकेकोले उनीहरुलाई सहयोग गर्न चाहेको कुरा स्पष्ट रुपमा बुझाउनु पर्दछ । मानव बेचविखनमा परेका किशोरीहरुको अवस्थाबारे फोटो सहित तयार पारेको लिखित सामग्रीबाट उनीहरुलाई जानकारी गराउने, बेचविखनमा परेका व्यक्तिहरुको कथाहरु भन्ने तथा “The Day My God Died” नामक चलचित्र पनि देखाउने र मानव तस्करले दिने भ्रुट्टा बाचाहरुमा जोड दिई, यौन व्यवसाय गर्ने स्थानमा बाच्नु पर्ने त्रासदीपूर्ण बन्दी जीवन र त्यसबाट सर्ने घातक रोगका बारेमा जानकारी दिनुपर्दछ ।

मानव तस्करलाई इङ्गित गर्ने सामान्य सङ्केतहरु

- भर्खरै विवाह भएको वा भागेर विवाह भएको जोडी ।
- किशोरीलाई कहाँ जाँदै छिन् भन्ने थाहा नभएको ।
- किशोरीले भुटो बोल्दै छिन् भन्ने लागेमा ।
- यात्रा गर्दा एक व्यक्ति र सीमा पार गर्दा अर्कै व्यक्तिसङ्ग भएमा ।
- शंकास्पद तरिकामा एजेन्टले जागीरको प्रस्ताव गरेमा (उदाहरणका लागि, तस्करले उनलाई शुल्क लिइरहेका छैनन् आदि)

माथि उल्लिखित बुदाँहरु रातो भण्डाहरु हुन् । यी संकेतहरुले पीडित किशोरीलाई यौन शोषणको लागि बेचविखन गर्न लागिएको कुरा संकेत गर्न सक्दछन् । तर माथिका बुदाँहरु मध्ये कुनै एक बुँदाले बेचविखन नै भएको हो भन्ने पुष्टि गर्दैन, त्यसैले परिस्थितिको बारेमा राम्रोसँग अध्ययन गरी परिस्थितिको तथ्य निर्धारण गर्नुपर्छ । निर्धारण गर्न सहयोग गर्ने अरु बुदाँहरु देहाय अनुरूप छन्:

- किशोरीसँग सम्बन्धित कागजात छ वा छैन,
- किशोरीको उमेर, जात, वर्ण आदि
- किशोरीको व्यवहार (डराउनु, अनौठो व्यवहार गर्नु, अन्यौल मान्नु आदि)
- किशोरीसँग र किशोरीको आफन्तजनसँग लिएको अन्तरवार्ताबाट प्राप्त जानकारी

शंकास्पद परिस्थितिमा सीमा पार गर्न कसरी रोक्ने

अनुसन्धानपछि शंकास्पद किशोरीलाई रोक्ने वा नरोक्ने भन्ने बारेमा अध्ययन गर्नुपर्नेछ । यसरी सीमा पार गर्दै गरेका किशोरीहरुलाई रो क्ने कानुनी अधिकार छैन भन्ने कुरा याद गर्नुपर्दछ । तर बेचविखन हुँदैछ भन्ने विश्वास लागेमा निज किशोरीलाई सीमा पार गर्नबाट देहाय अनुसार रोक्न सकिन्छ:

- किशोरीलाई बेचविखनको लागि लगिदैछ भन्ने कुराको बारेमा र बेचविखनका खतराहरुबारे निजलाई बुझाउनु पर्दछ । यस्तै परिस्थितिमा धेरै किशोरीहरु पर्ने र सो परिस्थितिमा विश्वास नलाग्नु स्वभाविक हो भन्ने कुरा विश्वस्त गराउन सक्नुपर्छ । अरु किशोरी

तथा महिलाहरु यस्तै परिस्थितिबाट गुज्रेर बेचबिखनमा परेको र आफ्नो जीवन नर्कमा पारेको घटनाहरुको बारेमा अवगत गराउन सक्नुपर्छ ।

- प्रहरीलाई संलग्न गराउने: यदि कोही किशोरी वा महिला रोजगारीको लागि अवैध मानिएका खाडी मुलुकहरुमा जादैछ वा निज किशोरी वा महिला बेचबिखनको लागि लगिदै छ भन्ने प्रमाणको आधारमा प्रहरीले आफ्नो अधिकार प्रयोग गरेर सीमा पार गर्नबाट रोक्न सक्दछ ।
- परिवारलाई सम्पर्क गर्ने: आफ्ना चेलीबेटीहरुको भलोको लागि धेरै संवेदनशील हुन्छन् (मानव बेचबिखनमा संलग्न नभएका परिवारका सदस्यहरु) । त्यसैले चेलीबेटीहरुलाई सीमा पार हुनबाट रोक्न परिवारको नैतिक र कानुनी अधिकार हुन्छ ।

मानव तस्करहरु भाग्न खोजेमा

मानव तस्करहरुले आफू शंकाको घेरामा परेको वा आफू तस्कर भएको जानकारी तथा कसैलाई बेचबिखन गर्ने प्रयत्न गरिरहेको कुरा सम्बन्धित निकायलाई थाहा जानकारी भएको आशंका भएमा त्यस्ता तस्करहरु त्यहाँबाट भाग्नको लागि सबै प्रकारका तरिकाहरु अपनाा(उने र प्रयासहरु गर्छन् । जस्तै बाथरुम जानुपर्ने, सिगरेट वा रिचार्ज कार्ड किन्न जाने भनेर भाग्न खोज्छन् । तर निजलाई अनुगमनकर्ताले आफ्नो आँखाबाट छल्न नसक्ने गरी कडा निगरानीमा राख्नुपर्छ ।

बेचविखन रोक्न पर्याप्त जानकारी भएको हुनुपर्ने

- मानव बेचविखनमा परेका धेरैजसो पीडितहरुलाई अस्पतालमा उपचारको लागि सीमा पार जान लागेको भन्ने कुरा सिकाउने हुनाले सीमा अनुगमन गर्ने गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीले उनीहरु अस्पताल नै जाने हो कि होइन भन्ने कुरा पत्ता लगाउन कुन अस्पताल, कुन डाक्टर, अस्पताल कुन ठाउँमा छ तथा डाक्टरसँग भेट्ने समयका साथै कुन रोगबारे जाँचको लागि जाने भनी सोधपुछ गरेर निजले भनेको कुराको सत्यता जाँच गर्न सकिन्छ ।
- यदि बेचविखनका पीडित एकैै सीमा पार गर्दैछ भने, गैरसरकारी संस्थाले उक्त किशोरीलाई भारतको बस स्टेशनसम्म पछ्याई त्यहाँ निजलाई बेचविखन गर्ने तस्करलाई पक्राउ गर्न सकिन्छ वा गैरसरकारी संस्थाले निजलाई बेचविखन गर्ने तस्कर को हो भनि पत्ता लगाउन उक्त पीडित किशोरीसँग निजको गाउँसम्म पुगी सोधपुछ गर्न सकिन्छ । त्यस्तै गाउँलेहरुलाई मानव बेचविखन सम्बन्धी सचे तनामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी बेचविखनमा संलग्न तस्करहरुलाई पक्रन गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीहरुलाई सम्पर्क गर्ने सम्बन्धी तालिम पनि दिन सकिन्छ ।

चरण ५ प्रहरीको अनुमति

गैरसरकारी संस्था

गैरसरकारी संस्थाले निज किशोरी तथा महिलालाई सोधपुछको क्रममा उनीहरु बेचिन लागेको कुरामा विश्वास भएपछि प्रहरीलाई सम्पर्क गर्नुपर्दछ ।

गैरसरकारी संस्था (टिप्पणी)

गैरसरकारी संस्थाले किशोरीलाई स्थानीय प्रहरी कार्यालयमा सुरक्षित साथ सँगै लग्ने र प्रहरी कर्मचारीले अनुमति दिएसम्म उनीसँगै वस्नुपर्छ । प्रहरी कार्यालयमा गैरसरकारी संस्थाले निम्न कार्य गर्नुपर्छ:

- किशोरीलाई पुर्नस्थापना केन्द्र लिएर जानुअघि प्रहरीको अनुमति लिनुपर्दछ ।
- अवरोध रुजु गर्न अवरोधात्मक फाराममाप्रहरीको हस्ताक्षर लिनुपर्छ ।

कानुन व्यवसायी

पीडित किशोरी तथा महिलामाथि न्यायोचित व्यवहारका साथै कानुनी प्रकृया पूरा भई आवश्यक कारवाही होस् भन्ने सुनिश्चित गर्न कानुन व्यवसायी गैरसरकारी संस्थासँगै प्रहरी कार्यालयमा जानुपर्दछ ।

कानुन व्यवसायी (टिप्पणी)

प्रहरी कार्यालयमा पीडितलाई निष्क्ष व्यवहार गरिएको छ र प्रहरीले उनलाई कुनै किसिमको दुर्व्यवहार वा उत्पीडन नगरेको वा नभएको कानुन व्यवसायीले सुनिश्चित गर्नुपर्छ । यदि पीडितले जाहेरी दर्ता गर्न चाहेमा कानुन व्यवसायीले सो अनुरूप जाहेरी दर्ता गर्न सहयोग गर्नुपर्दछ ।

^[1] सीमा अनुगमनका लागि गर्नुपर्ने प्रकृया

^[2] सीमा अनुगमनका लागि गर्नुपर्ने प्रकृया

ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु
पीडितलाई प्रहरीले गर्ने सोधपुछको लागि तयारी गर्ने: यदि पीडितले प्रहरी कार्यालयमा मानव तस्कर विरुद्ध जाहेरी दर्ता गर्न चाहेमा सोको लागि सहयोग गर्नुपर्ने तथा दर्ताको क्रममा प्रहरीले के कस्ता प्रश्नहरु सोध्न सक्छन् सो बारे कानुन व्यवसायीले कसरी आफ्नो कुरा राख्ने भन्ने कुराको तयारी गराउनु पर्छ । साथै प्रहरीले सोधेको अवस्थामा आफ्नो सत्य कुरालाई नबझ्याइकन सहि कुरा राख्नुपर्ने बारे सचेत गराउनु पर्दछ ।
अवरोध को बारेमा गैरसरकारी संस्थालाई जानकारी दिने: प्रहरी कार्यालयमा सोधपुछ गर्ने काम सकिएपछि गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीले आफू काम गर्ने संस्थामा सम्पर्क गरी रोकिएका व्यक्तिहरुको संख्या सहित निम्न उल्लिखित कुराको बारेमा जानकारी दिनुपर्छ: - रोकिएका पीडितहरुको संख्या - पीडितको उमेर - अवरोधको प्रकार र विधि - मानव तस्करहरुको अवस्था- (उनीहरु हिरासतमा छन् वा छैनन्, आदि
कस्तो प्रकारका व्यक्तिहरुलाई रोकावट गरियो भन्ने रोकावटसम्बन्धी अभिलेख फाराममा उल्लेख गर्ने: - खाडी मुलुकहरुमा वैदेशिक रोजगार: महिलाहरुलाई घरेलु कामका लागि खाडी मुलुकमा जानु गैरकानुनी र खतरनाक भएको कारणले महिलाहरुलाई खाडी देशहरुमा वैदेशिक रोजगारको लागि जानबाट रोक्न आवश्यक छ । उक्त प्रकारका अवरोध (क्षलतभचअभउतप्यल) को लागि रोकावटसम्बन्धी अभिलेख फाराममा “खाडी मुलुकहरुमा वैदेशिक रोजगार” लेखिएको बक्सामा चिनो लगाउनुपर्छ । - भारतमा बेचबिखन: कोही किशोरी वा महिला यौन शोषणको लागि बेचबिखन गरिन लागेको हो वा होइन निर्धारण र निश्चित गर्न जटिल हुन्छ, तर ५०% भन्दा बढि बेचबिखन हुन लागेको हो भन्ने आशंका रहेमा अवरोधात्मक अभिलेख फाराममा “मानव बेचबिखन तथा ओसारपोसार” बक्सामा चिनो लगाउनु पर्छ । - भारतीय सर्कस: कुनै कुनै बेला बालबालिकलाई भारतीय सर्कसमा काम गर्नका लागि बेचबिखन गरिएको पाउन सकिन्छ । - घरबाट भागेको: यदि किशोरी घरबाट भागेको अवस्था छ, वा भारततर्फ गइरहेको छ, भने, निजलाई बेचबिखन गर्ने व्यक्तिले आफ्नो निर्देशनमा हिडाउन सक्ने राम्रो अवसर हुन सक्छ ।
रोकावटसम्बन्धी अभिलेख फाराम गै.स.स.को कार्यालयमा पठाउने: अवरोधात्मक अभिलेख फारामको प्रतिलिपि सोही दिन गै.स.स.लाई इमे लद्वारा पठाईएको हुनुपर्दछ । यसले गर्दा मानव तस्करमा दोहोरिएका व्यक्ति, दोहोरिएका पीडित र अरु कुनै ठाउँमा रोकिएका व्यक्तिहरु पत्ता लगाउन सहयोग हुन्छ (यदि योभन्दा अगाडि बेचबिखनमा परेको लिखित प्रमाण भएमा) । यसले आफ्नो संरक्षणमा रहेका पीडितलाई गैरसरकारी संस्था वा अनुसन्धान विभागबाट कुनै थप प्रश्न भएमा सोध्न सकिन्छ ।
भ्रष्ट प्रहरी: यो प्रकृत्यामा प्रहरीको संलग्नता सुनिश्चित भएमा प्रहरी घुस तथा भ्रष्टाचार विरुद्ध अति संवेदनशील हुन सक्नेछन् ।
चरण ६ पुर्नस्थापना केन्द्र
गैरसरकारी संस्था
गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरुले किशोरी तथा महिलाहरुलाई पुर्नस्थापना केन्द्रमा ल्याउन सुरक्षा नीति अपनाउनु पर्दछ र निज किशोरी पुर्नस्थापना केन्द्रमा पुगेपछि आश्रय दर्ता किताव (Shelter Logbook) मा दर्ता गर्नुपर्छ ।
गैरसरकारी संस्था (टिप्पणी)
सम्भव भए पूर्व-नियोजित अप्रत्यक्ष मार्ग प्रयोग गरी पीडित किशोरीलाई मोटरसाइकलमा पुर्नस्थापना केन्द्रमा लानुपर्ने । उक्त निर्धारित गरिएको बाटोबाट पुर्नस्थापना केन्द्रमा जाने क्रममा विचविचमा रोकेर, अधिपछि कसैले पिछ्छा गरेको छ वा छैन हेर्नुपर्छ । पुर्नस्थापना केन्द्रमा पुगेपछि निज किशोरीको बारेमा दर्ता कितावमा दर्ता गर्नुपर्छ ।

कानुन व्यवसायी
कानुन व्यवसायीले किशोरी तथा महिलाहरु पुर्नस्थापना केन्द्रमा सुरक्षित साथ पुर्‍याउन कानुनी सरसल्लाह दिई सहयोग गर्नुपर्दछ ।
कानुन व्यवसायी (टिप्पणी)
यसरी दर्ता कितावमा दर्ता गर्दा पीडितको गोपनीयताको हक कायम भएको छ भन्ने सुनिश्चितताको लागि आवश्यक सल्लाह सुभााव दिनुपर्दछ ।
ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु

पुर्नस्थापना केन्द्रमा पुगेपछि: पहिलो पटक पुर्नस्थापना केन्द्रमा आइपुगेका किशोरीले देहायका चरणहरु पालना गर्नुपर्छ:

- गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीहरुले किशोरीको मोबाइल लिएर फोनमा कुनै चिह्नन र लेबल लगाइ पुर्नस्थापना केन्द्रमा सुरक्षित ठाउँमा राख्नुपर्छ र सोको अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ । सो मोबाइल पीडितले पुर्नस्थापना केन्द्र छोड्ने बेला फर्काइने छ भन्ने कुरा सम्झाउनुपर्छ ।
- दर्ता किताव भर्ने पुर्नस्थापना केन्द्रमा पुगेपछि पीडितहरुलाई पुर्नस्थापना केन्द्रमा भएका अरु पीडित किशोरीहरु र पुर्नस्थापना केन्द्रका कर्मचारीहरूसँग चिनाई दिनुपर्दछ, र खाना तथा बस्नमा सहज वातावरणको श्रृजना गरिदिनुपर्छ र निजलाई उनको घटनाको बारेमा अनावश्यक बढी प्रश्न नगर्ने र अन्तरवार्ता लिनुअधि उसको विश्वास जित्न समय लिनुपर्दछ ।

चरण ७ जाहेरी दरखास्त तयार गर्ने

गैरसरकारी संस्था
गैरसरकारी संस्थाले घटनाको विस्तृत जानकारी सहितको फाराम (CEF) तयारी गर्ने र जाहेरी दरखास्त प्रहरीसमक्ष पेश गर्ने ।
गैरसरकारी संस्था (टिप्पणी)
जाहेरी दरखास्त दर्ता गर्ने वा नगर्ने भन्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्न घटनाको विस्तृत जानकारी सहितको फाराम पीडितसँगै पुर्नस्थापना केन्द्रमा पठाउनु पर्दछ ।

कानुन व्यवसायी
कानुन व्यवसायीले जाहेरी दरखास्तमा मानव बेचबिखन लगायत अन्य सम्बन्धित अपराधहरु उल्लेख भएको सुनिश्चित गर्नुपर्दछ ।
कानुन व्यवसायी (टिप्पणी)
कानुन व्यवसायीले जाहेरीमा मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन अन्तर्गतको एक वा बढी अभियोग बारे उल्लेख रहेको र उक्त जाहेरी प्रहरी कार्यालयका कार्यालय इन्चार्ज समक्ष दर्ता गरेको सुनिश्चित गर्नुपर्छ ।
ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु

मानव बेचबिखन सम्बन्धी उजुरी दायर गर्न थप जानकारीको लागि यस निर्देशिकाको मानव बेचबिखन सम्बन्धी चरण १.२ हेर्नुहोला ।

घटनाको विस्तृत जानकारी फाराम: गैरसरकारी संस्थाले पीडक विरुद्ध मुद्दा दर्ता गर्ने वा नगर्ने सोको निर्धारण गर्नका लागि घटनाको विस्तृत जानकारी फाराम बनाउनुपर्छ । घटना विस्तृत जानकारी फाराममा घटनासँग सम्बन्धित सबै जानकारीहरु राख्नुपर्दछ जसले गर्दा घटनाको सबल पक्षको बारेमा कानुनी विश्लेषण गरी जाहेरी दरखास्त दर्ता गर्ने वा नगर्ने भन्ने बारेमा निर्णय गर्न गैरसरकारी संस्थालाई

सहयोग हुनेछ। यदि मुद्दा दर्ता नगर्ने निष्कर्ष निकालिएमा सो बारेमा घटनाको विस्तृत जानकारी फाराममा उल्लेख गर्नुपर्छ।

घटना विस्तृत जानकारी फाराममा जाहेरी संलग्न गर्ने: जाहेरीको एक प्रतिलिपि घटना विस्तृत जानकारी फारामसँगै संलग्न गर्ने।

प्रहरीले मुद्दा दर्ता गर्न नमानेमा: यदि पीडितले प्रहरी समक्ष आफूलाई बेचबिखन गरेको बताए प्रहरीले निज पीडितलाई यथासक्य चाँडो बयानको लागि जिल्ला अदालत समक्ष लिएर जानुपर्छ। यदि घटना वैदेशिक रोजगारसँग सम्बन्धित भए वैदेशिक रोजगारी विभागमा मुद्दा दर्ता गरिएको छ भन्ने कुरा प्रहरी वा गैरसरकारी संस्था सुनिश्चित भएको हुनुपर्दछ। यदि प्रहरीले यी प्रक्रियाहरूको पालना नगरेमा कानुन व्यवसायीले उक्त उजुरी माथिल्लो तहको प्रहरी अधिकृतहरु समक्ष लैजानुपर्छ। यदी प्रहरीका कुनै अधिकृतहरु वा कार्यालयहरुले मुद्दा दर्ता गर्न नमाने वा नचाहेमा उक्त उजुरी जिल्ला प्रशासन कार्यालय समक्ष लैजानुपर्छ।

चरण ८ पुर्नस्थापना केन्द्रमा हेरचाह

गैरसरकारी संस्था
गैरसरकारी संस्थाले पुर्नस्थापना केन्द्रमा पीडितलाई शिक्षा, स्वास्थ्यलगायत अन्य सेवा सुविधाहरु तथा अवसरमाथि पहुँच पुऱ्याउन सहयोग गर्नुपर्दछ।

गैरसरकारी संस्था (टिप्पणी)
शिक्षा दिने: मुक्त पीडितलाई बेचबिखन बारेको चलचित्रहरु “The Day My God Died”, MTV Exit, “छोरी” जस्ता चलचित्र र मानव बेचबिखन सम्बन्धी ल्भउवभिकभ ज्फभक छ्मभय हेर्ने अवसर दिनुपर्दछ। निजलाई “Precious Daughter” नामक पुस्तक पढि सुनाउने र बेचबिखन सम्बन्धी जानकारी दिने। अवसरहरु प्रदान गर्ने: यदि पीडितको कतै जाने ठाउँ छैन वा भविष्यका लागि कुनै सम्भावना छैन भने गैरसरकारी संस्थाले निजको लागि काम खोजिदिने, व्यावसायिक तालिमको अवसर खोजिदिने, स्कूल वा बस्नका लागि ठाउँ खोजिदिई सहयोग गर्नुपर्छ। उनलाई रोजगारीको निम्ति पढ्न “महिलाको लागि शीर्ष रोजगार” किताबको प्रतिलिपि दिई उनको क्षमता र योग्यताले भ्याउने काम रोज्न सहयोग गर्ने। वैदेशिक रोजगारको लागि प्रशिक्षण दिने: पीडितलाई वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी तालिम दिने र आफ्नो गाउँमा वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी तालिम दिनको लागि प्रमाणपत्र दिने।

कानुन व्यवसायी
कानुन व्यवसायीले पीडित पुनर्स्थापना केन्द्रमा हेरचाह तथा स्याहारसुसार पाइरहेको बखत पीडितसँग सम्पर्कमा रहने तथा निजलाई मुद्दाबारे भइरहेको प्रगति सम्बन्धमा जानकारी दिनुपर्छ।

ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु

स्वास्थ्य उपचार: केही परिस्थितिहरुमा जस्तै पीडितलाई बेचबिखन गर्ने तस्करसँग निजको यौन सम्पर्क भएको आशंका लागेमा वा बेचबिखन भएको बखत कसैसँग यौन सम्पर्क भएको आशंका लागेमा निज पीडितको नेपाल सरकार अन्तर्गतका अस्पतालमा स्वास्थ्य त्परीक्षण गर्नको लागि आवश्यक खर्च गैरसरकारी संस्थाले व्यहोर्नु पर्नेछ। पीडितले अन्य परिस्थितिहरुमा पनि स्वास्थ्य उपचार पाउनेछ तर त्यसको लागि सुरुमै गैरसरकारी संस्थाको अनुमति लिनु अनिवार्य रहने छ।

चरण ९ पीडितसँगको अन्तरवार्ता

गैरसरकारी संस्था
गैरसरकारी संस्थाका महिला कर्मचारीले पीडित महिलसँग विस्तृत अन्तरवार्ता लिई पीडित अन्तरवार्ता फाराम पूरा भर्नु पर्दछ।

गैरसरकारी संस्था (टिप्पणी)
गैरसरकारी संस्थाले पीडितको विश्वास जितिसकेपछि मात्र अन्तरवार्ता लिनुपर्छ। अन्तरवार्ताको क्रममा बोलेका कुराहरुलाई पीडित अन्तरवार्ता फाराममा (छ्ँ) भर्दै जानुपर्छ। यस्तो अन्तरवार्ता दुई जना वा सोभन्दा घटि महिला कर्मचारीहरुको उपस्थितिमा एउटा निजी कोठामा लिनुपर्छ। उक्त अन्तरवार्ता पीडितको अनुमतिमा रेकर्ड गरी आधिकारिकबाहेक अन्य कार्यका लागि प्रयोग नहुने गरी सुरक्षित साथ राख्नुपर्छ।

कानुन व्यवसायी
कानुन व्यवसायीले मुद्दासँग सान्दर्भिक जानकारीका लागि अन्तरवार्ताको रेकर्ड समीक्षा गर्नुपर्दछ।

कानुन व्यवसायी (टिप्पणी)
यदि जाहेरी दरखास्थ दर्ता भएको छ भने, कानुन व्यवसायीले पीडित अन्तरवार्ता फारामको समीक्षा गर्नुपर्दछ। जसले मानव तस्कर विरुद्ध मुद्दा कारवाही गर्न मद्दत गर्दछ।

ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु

रेकर्ड गरिएको अन्तरवार्ताको गोपनीयता कायम गर्नुपर्ने: पीडितसँग लिएको अन्तरवार्ताको रेकर्ड आवश्यकतानुसार गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारी तथा प्रहरीबाहेक कसैलाई खोल्ने सुनाउने वा भन्ने कार्य गर्नु हुँदैन, एकदम कडा रुपले गोपनीयता कायम गरी कम्तीमा पनि दुई वर्षको लागि सुरक्षित स्थानमा राख्नुपर्छ। अडियो रेकर्डहरु पीडित अन्तरवार्ता फाराम (VIF) अनुसार लेबल लगाउनुपर्छ र पीडितसँग सो धपुछको बेला पुनर्स्थापना केन्द्रका कर्मचारी बाहेक अरु कसैको उपस्थिति हुनुहुँदैन।

गैरसरकारी संस्थालाई पीडित अन्तरवार्ता फारामको महत्त्व: अवरोधात्मक अभिलेख फाराम जस्तै पीडित अन्तरवार्ता फाराम पनि प्रतिलिपि बनाई अन्तरवार्ता सकेकै दिन गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीलाई इमेल गरी पठाउनुपर्छ। पीडित अन्तरवार्ता फाराममा भएको जानकारी गैरसरकारी संस्थाले नेपालमा बेचबिखन र ओसारपोसारका चक्रहरु, पुनर्स्थापना केन्द्रहरु र अन्य महत्त्वपूर्ण संरचनाहरु पहिचान गर्न प्रयो ग गर्न सक्ने हुनाले यो एकदम महत्त्वपूर्ण छ।

हरेक किशोरीसँग पीडित अन्तरवार्ता फाराम भर्नुपर्ने: यदि एउटै समयमा समूहगत रुपमा किशोरीहरुलाई रोकेको भए एउटा मात्र अवरो धात्मक अभिलेख फाराम भरे पुग्छ तर पीडित अन्तरवार्ता फाराम भने प्रत्येक किशोरीको बारेमा छुट्टाछुट्टै भर्नुपर्दछ।

चरण १० पीडितलाई पुर्नस्थापना केन्द्रबाट बाहिर ल्याउने

गैरसरकारी संस्था
गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीले पीडितलाई उपयुक्त स्थानमा पुर्नर्मिलन गराउन निजको घरको अवस्थाबारे अध्ययन गर्नुपर्दछ।

गैरसरकारी संस्था (टिप्पणी)
पीडित अन्तरवार्ता फारामको एक महत्वपूर्ण खण्ड भनेको पीडितको घरको अवस्था विश्लेषण (Home Situational Assessment) हो। यसमा गैरसरकारी संस्थाले पीडितलाई आफ्नो घर फर्कन मिल्छ वा मिल्दैन भन्ने बारेमा सिफारिस गर्नुपर्छ। सामान्यतया, पीडित किशोरी देहायको अवस्थामा आफ्नो घर फर्कन सक्छन्
- यदि अभिभावक वा संरक्षक पीडितलाई हेरचाह गर्न इच्छुक र सक्षम भए। - यदि पीडितको अभिभावक वा संरक्षक निजको बेचबिखनमा संलग्न छैन भने।

कानुन व्यवसायी
पीडितलाई पुनर्मिलन वा पुनर्मिलन गराउन उनीहरूलाई सुरक्षित स्थानमा लगेको छ र पुनर्मिलन सम्बन्धी प्रक्रिया अपनाएको छ भन्ने कुराको सुनिश्चितता गर्नुपर्दछ ।
कानुन व्यवसायी (टिप्पणी)
यदि पीडित आफ्नो घर परिवारमा फर्कन नमिल्ने कुरा निश्चित भएमा कानुन व्यवसायीले किशोरीलाई सुरक्षित स्थानमा राख्नको लागि बाल कल्याण बोर्ड समक्ष पेश गरेको कुराको सुनिश्चित गर्नुपर्दछ ।
ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु

पीडितहरूलाई घर पठाउने: प्रायः पीडितहरु उद्धार गरिएको केही दिनभित्र सम्भव भएमा घर जान्छन् । गैरसरकारी संस्थाले ती किशोरीलाई घर फर्काउने व्यवस्था मिलाउनुपर्छ (जस्तै निजको अभिभावकको सहमति लिएर कोही नजिकका परिवारका सदस्यहरु वा अन्य नातेदारहरुले घरसम्म पुऱ्याउने) । यदि घर लैजाने कोही पनि फेला नपरेको तर गैरसरकारी संस्थाले निजलाई घर फर्काउनुपर्छ भन्ने सोच राखेमा, त्यस्तो अवस्थामा गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीले निज पीडितलाई घरसम्म पुऱ्याइदिनु पर्दछ, वा प्रहरीको सुरक्षा घेरासाथ घरसम्म पुऱ्याइदिने व्यवस्था मिलाइदिनुपर्छ ।

Long–Term Cases दीर्घावधि अवस्थाहरु: निम्न उल्लिखित परिस्थितिमा पीडितहरु घर जान चाहँदैनन् वा सक्दैनन्

- निजको अभिभावक नै उनीहरुको बेचबिखनमा संलग्न भएमा ।
- निजले जाहेरी दरखास्त दर्ता गरेका छन् तर तस्कर देखि डराउने अवस्था भएमा ।
- निजउपर भएको दुर्व्यवहारको कारण कतै आफ्नो परिवारले स्वीकार नगर्ने पो हुन् कि भन्ने भय भएमा वा
- तिनीहरु कुनै विकल्प नभएका अशिक्षित उमेरका महिलाहरु भएकोले कतै परिवारले तिनीहरुको घर फिर्तालाई अस्वीकार गर्ने पो हुन् कि भन्ने डर भएमा ।

पीडितहरूलाई माथि उल्लिखित मध्ये पछिका दुई परिस्थितिमा निज पीडितहरूलाई घर फर्कन र परिवारले तिनीहरुको घर फर्काइलाई स्वीकार नगर्ने पो हुन् कि भन्ने भय त्रास भएको हुन्छ । यस अवस्थामा तिनीहरूलाई घर फर्कंदा स्वीकार गर्छन् भन्ने विश्वास दिलाउनु महत्त्वपूर्ण हुन्छ । तर त्यस्तो सम्भव नभएको अवस्थामा गैरसरकारी संस्थाले पीडितका लागि वैकल्पिक स्थानको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । सिमानामा भएका पुनर्स्थापना केन्द्रले बसाइको लागि राम्रो दीर्घकालीन वातावरण प्रदान गर्न नसक्ने हुनाले त्यहाँ कोही पनि एक हप्ताभन्दा बढी समयका लागि हुँदैनन् ।

विशेष परिस्थिति: दुई प्रकारका विशेष परिस्थितिहरु हुन्छन् ।

गम्भीर प्रकारको आघात वा मनोवैज्ञानिक उपचारको खाँचो भएका पीडित किशोरीहरूलाई प्रभावकारी रुपमा हेरचाह गर्न सक्ने आवश्यक तालिम प्राप्त कर्मचारी नभएको अवस्थामा त्यस्ता गैरसरकारी संस्थाले तालिम प्राप्त र अनुभव प्राप्त कर्मचारी भएको अन्य गैरसरकारी संस्थामा हस्तान्तरण गर्नुपर्छ । यसको लागि गैरसरकारी संस्था राष्ट्रिय संलग्नता समन्वयकर्तालाई सहयोगको लागि सम्पर्क गर्नुपर्छ ।

मानव बेचबिखनको मुद्दा चलिरहेको र तस्करहरुबाट उक्त मुद्दा फिर्ता लिन र आफ्नो वयान परिवर्तन गर्न धम्की र डर देखाइरहेको, घुस दिन खोजिरहेको अवस्थामा, पीडितसँग साक्षी संरक्षण गृहको विकल्प हुनुपर्छ ।

